

¹Наталія Рязанова, ²Ілля Литвинчук, ³Олег Рибчинський

Національний університет «Львівська політехніка»

¹студентка кафедри Архітектури та реставрації,

e-mail: nataliia.riazanova.marrp.2021@lpnu.ua

ORCID: 0000-0003-2572-7970

²аспірант кафедри Архітектури та реставрації

e-mail: illia.v.lytvynchuk@lpnu.ua

ORCID: 0000-0002-4635-060X

³професор кафедри Архітектури та реставрації

e-mail: zoroleh@gmail.com

ORCID: 10000-0001-9936-6122

ДОСЛІДЖЕННЯ УКРІПЛЕНЬ МІСТЕЧКА КАМ'ЯНКИ (ДНІСТРОВОЇ) ЗА МАЛОВІДОМОЮ КАРТОЮ ПОДІЛЬСЬКОЇ ГУБЕРНІЇ 1844 р. А. ФІТІНГОФА

© Рязанова Н. О., Литвинчук І. В.В., Рибчинський О.В., 2021

Автори вперше вводять у науковий обіг унікальне джерело з історичної картографії – карту Подільської губернії 1841-1847 рр. авторства генерал-майора А. Фітінгофа (з корпусу військових топографів Російської Імперії). Карта унікальна тим, що відображає стан багатьох населених пунктів до регуляції та перебудов XIX-XX ст., які спотворювали історичну забудову, фіксує релікти оборонних споруд міст та замків. Масштаб карти у 200 саж. робить можливим детальне вивчення історичного планування багатьох укріплених міст Поділля, зокрема тих, які не відображені на інших відомих картографічних джерелах. Для таких малих міст-торговиць, як Кам'янка карта Фітінгофа є чи не єдиним історичним картографічним джерелом, яке може слугувати підставою для гіпотетичних реконструкцій. Автори звертають увагу, що внаслідок втрати Кам'янкою міського статусу у XVIII ст. і подальшим його поновленням вже у XIX ст., станом на 1844 р. (саме ним датується аркуш з Кам'янкою) історична забудова Кам'янки кін. XVI-XVII ст. частково втрачена. Натомість вдається гіпотетично відтворити обрис міських укріплень, ідентифікувати брами та основні дороги і місце замку. Робиться припущення, що замок розташовувався окремо за історичним укріпленням середмістям і сполучався з ним через хвіртку та коротку дорогу, яка у XIX ст. отримала назву «Свічна вулиця». Причина втрати частини історичного середмістя з пряслом міських фортифікацій, які примикали до нього полягає у користуванні мешканцями Кам'янки та довколишніх сіл дорогою до бродів через Дністер на молдавський берег, яка не контролювалася митницями та заставами. Вздовж цієї дороги виникла вулиця Рашківська, довкола якої активно почав розбудовуватись єврейський штетл та формуватися нова структура містечкового центру. Ідентифікація міських укріплень виконана на підставі зображеного на карті 1844 р. фрагменту міського валу та мурованого мосту через існуючий ще тоді рів.

Ключові слова: Кам'янка Дністрова, Вітгінштейни, міські укріплення, Фітінгоф, історична картографія, Поділля.

Постановка проблеми

Проблема комплексного історико-містобудівного дослідження укріплень історичних міст Поділля, більша частина якого з 1792 р. належала Росії, полягає у недостатній кількості картографічного матеріалу XVII-XIX ст., введеного у науковий обіг та опрацьованого фахівцями. Наявний картографічний матеріал, який покриває всю територію Поділля, представлено Спеціальною картою Г.Л. де Боплана 1650 р. з умовним відображенням укріплених міст, трьохверстовою картою Шуберта 1860-х років та двохверстовою картою Генерального штабу РСЧА поч. XX ст. Карта Шуберта є незручною для урбаністичних студій через замалий масштаб, карта Генштабу є досить пізня і демонструє планувальні структури міст зі значними змінами внаслідок перепланувань та розширення населених пунктів. Інші відомі картографічні джерела міст Поділля зроблені у різний час, у різний спосіб та при виконанні різних задач. Нещодавно віднайдена у фонді Воєнного вченого архіву (колишнього архіву військово-топографічного депо) у сховищах РДВІА карта Фітінгофа покриває всю Подільську губернію станом на 1841-1847 роки у масштабі 250 сажнів, що дає можливість доповнити, або суттєво переглянути наукові знання про українську військову урбаністику раньомодерної епохи. Містечко Кам'янка (Республіка Молдова, Придністров'я) особливо потребує уваги дослідників історичної фортифікації, оскільки ще ніким у цьому контексті не вивчалась.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Історичні фортифікації містечка Кам'янки Дністрової (назва XVII ст.) та її планувальна структура дотепер не були предметом наукових досліджень з архітектури та містобудування, історії чи археології. Короткі історичні відомості про Кам'янку зібрані Ю. Сіцінським (1901, с. 835-836). На початку XVIII ст. Кам'янка, як прикордонне місто Речі Посполитої на півдні, стає предметом дискусії між польською та османською сторонами під час демаркації спільного кордону у 1701 р. Цю проблематику досліджував історик М. Крикун (2012). На рівні місцевих краєзнавців Кам'янка відзначилась у працях Є. Балицької (2008) та В. Фоменка (Кривенко, 2009).

Мета статті

Мета - проаналізувати топографію містечка Кам'янки за віднайденим картографічним джерелом 1844 р. та охарактеризувати відображені на ній релікти історичних фортифікацій.

Виклад основного матеріалу

Російська частина Поділля не має аналогів відомої у колах науковців карти фон Міга Галичини і Буковини 1770-х рр (Петришин, 2006). У Російській Імперії «Креслярня Його Імператорської Величності» (пізніше перейменована у «Власне й.і.в. Депо карт») була створена лише у 1796 р. замість купи різних відомчих географічних організацій при Генштабі (Рычков, 2006). Фахівці Депо на Поділлі ще довгий час займалися складанням карт лише окремих населених пунктів, переважно міст та містечок, особлива увага приверталася до адміністративних центрів – повітових міст. Пов'язано це було з впровадженням нового адміністративно-територіального устрою на колишніх землях Речі Посполитої (утворення нових намісництв, губерній, повітів, волостей). Було складено плани повітів та повітових центрів – міст Брацлава, Ольгополя, Цекинівки, Гайсина, Вінниці та інших. Сільський статус Кам'янки до 1803 р. (Aftanazy, 1996, s.132) (з 1803 р. він був змінений на містечковий)

унеможлилював привертання картографів до цього населеного пункту з огляду на тодішні задачі картографування. Своєрідним підсумком роботи Депо стало створення т. зв. «Стоаркушевої карти» Російської Імперії (1801-1804) (Рычков, 2006). На Поділлі під керівництвом Карла Екстера було опрацьовано вже досить відомий дослідникам тепер «топографічний та камеральний опис Подільської губернії» 1800 р, доповнений у 1806 р (Копилов та Задорожнюк, 2011, с.12).

Після війни 1812 р. з Подільської губернії починаються топографічні та тригонометричні роботи на теренах правобережної України. Роботи тут тривали у 1819-1822 рр., це був підготовчий період до тріангуляційних робіт, які виконувались під керівництвом А. Фітінгофа у 1841-1847 рр (Петрова, 2013). Перед тим, у 1848 р. приладом К. Теннера був вимірянний Старокостянтинівський базис у Волинській губернії (в долині р. Случа, 7 верст на південь від Старокостянтинова (Генерал-лейтенант Тучков, 1849а, с. 13-14). За другокласні та третьокласні точки трикутників обирались хрести церков, комини корчом, дерев'яні придорожні хрести. Найближчий до Кам'янки такий пункт був у м. Ямполі (хрест міського костелу) (Генерал-лейтенант Тучков, 1849б, с. 317) Саме результатом топографічної зйомки Подільської губернії з тріангуляційним обґрунтуванням і є те унікальне картографічне джерело, яке вперше вводиться у даній статті у науковий обіг. Карта зберігається у фондах РДБІА під назвою «Военно-топографическая съемка Подольской губернии в масштабе 200 саж» (РДБІА, 1847). Крупний масштаб карти, уважність та прискіпливість топографів до деталей місцевості, відносно добрий стан збереженості планувальної структури подільських населених пунктів у I пол. XIX ст. робить цю карту надзвичайно важливим джерелом. Аналогом її може виступати карта Другого (Францисканського) топографічного знімання Галичини та Буковини (Сосса та Мусієнко 2018), яке виконувалось у 1806-1869 рр., хоча її масштаб (1:28 800) значно дрібніший (проти 1:8400 карти Фітінгофа), а методи інструментальної зйомки станом на 1845 р., за критичним повідомленням російського полковника Генерального штабу Болотова, значно відстають від «сучасного стану Геодезії» у Пруссії, Гамбурзі, Франції, Гессен-Дармштадті, Сардинії, Баварії (Генерал-лейтенант Тучков, 1847а, с.61-62).

Знімання під керівництвом генерал-майора Фітінгофа виконувалось підполковником Генерального штабу Гангардом, п'ятьма офіцерами корпусу військових топографів: Кобильковим, Костиревим, Олексієвим, прапорщиками Дев'яткіним (викреслював аркуш з Кам'янкою), Бренєєвим, Тюріним, ще трьома офіцерами генерального штабу: штабс-капітаном Філосоєвим, підпоручиком Раздеришином, прапорщиком Леманом. Знімання проводилося чотирма загонами у Брацлавському, Гайсинському, Ольгопільському та Балтському повітах (Генерал-лейтенант Тучков, 1847б, с.9.).

Повернемося до аркушу № SOSXI (Рис.1.) з Кам'янкою нашої карти та проаналізуємо її. Аркуш № SOSXI фіксує стан містечка на 1844 рік. Виділяються три основні компоненти, з'єднані комунікаційними осями – регулярними прямими вулицями, пізніше інтегрованими у містобудівний каркас селища. Це історичне середмістя з ринковою площею, передмістя Антонівка з лютеранською кірхою (німецька колонія), заміська садиба власника міста - князя Людвіга Адольфа Петера цу Зайн-Вітгенштайна-Берлебург-Людвігсбурга (1769-1843).

Рис. 1. Кам'янка на карті Фітінгофа 1844 р.

Середмістя Кам'янки розташовано при річці Кам'янці, біля впадіння її у р. Дністер, що корелює з зображенням укріпленого міста на карті Боплана. Ядром середмістя є прямокутна ринкова площа з мурованою забудовою. До неї під кутом примикає вулиця Пролетарська (кол. Рашківська (ДАКО, 1918)), забудована дерев'яними або валькованими будинками (охристого кольору), за повідомленням місцевих мешканців – територія колишнього штетла. Південніше від середмістя позначено простір давньої торговиці, яка у сучасній топоніміці відзначається назвою провулку Базарний. Чітко вирізняються широчезні вулиці вздовж головних доріг – на Сороки (на захід) (нині Республіка Молдова) та на М'ясткову (на північ), засаджені у два ряди листвяними деревами та забудовані будинками німецьких колоністів. Детально відображена заміська садиба Вітгінштейнів з парком та винарнею.

Що стосується замкових та міських укріплень, то слід зважати на особливості містобудівного розвитку Кам'янки. Те, що Кам'янка була містом (укріпленим), свідчить карта Г.Л. де Боплана 1650 р. (Freemur, 2014) та актові джерела XVII ст. Останнім з таких джерел є *конотация*, або ж список міст Конєцпольського, втрачених ним у наслідок турецької окупації Поділля (Przyłęcki, 1842, s.366-367). Наприкінці XVI ст. Кам'янка згадується як селище (Jabłonowski, 1897, s.602, 604-606). На деякий час звістки про неї пропадають і вже у II пол. XVIII ст. вона позначається виключно як село (Bawr, 1771). Міський статус Кам'янки поновлено вже у 1803 р. за сприйняттям власника Кам'янки – князем Вітгінштейном (Aftanazy, 1996). Очевидно, що такі глибокі трансформації населеного пункту не могли не відбитися у його планувально-просторовій структурі, докладно прослідкувати цей процес ми не маємо змоги через брак джерел. Відповідно, план 1844 р. демонструє лише частково збережену первісну планувальну структуру міста, яку спробуємо ідентифікувати. Для цього визначимо давні комунікаційні шляхи, якими Кам'янка була з'єднана з іншими населеними пунктами в регіоні, і які, як місто-фортеця із замком, мусила контролювати. Перший шлях позначений на плані 1844 р. як дорога з міста Сороки (у Молдові). Сороки розташовані навпроти с. Цекинівка, (через Дністер). Друга дорога йде на північ, на містечко М'ясткову (с. Городівка, Він. обл.). Частина цієї дороги, яка ближча до Кам'янки, відрегульована за принципами класицизму. Третя дорога йде на південь – до містечка Рашків. Ще одним шляхом можна вважати паромну

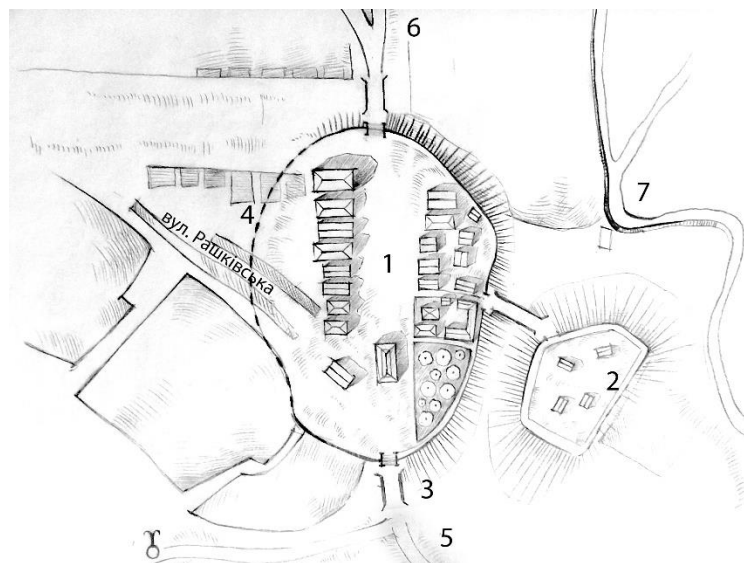
переправу через Дністер до молдавського села Сенатівка. Порівняємо цю ситуацію зі станом у XVIII ст., для чого нам знадобяться карти Заноні (Freemap, 2014b) та «Милитерная карта по границе России с Турцией» 1800 р (Etomesto, 2021). На першій карті показані лише дві дороги – на північ до Косниці (с. Велика Кісниця, Він. обл.) через Кісернак (с. Кузьмин, Придністров'я, РМ) та на південь – до міста Рашків. Друга карта більш деталізована в плані доріг – Кам'янка сполучається з Кузьминим на півночі, Рашковим – на півдні а також з молдавським Вад-Рашковим у Бесарабії через переправу. Позначено чотири броди на сегменті Дністра між Кузьминим та Кам'янкою. Вочевидь, до цих бродів теж вели дороги, не позначені на перелічених картах. Детальна карта Подільської губернії 1825 р. (Видана у Тульчині (РДАДА, 1825)) на відміну від усіх інших зображає дорогу до бродів через Дністер у меандрі між Кузьминим та Кам'янкою. Незважаючи на прикордонний статус, при Кам'янці ніколи не було влаштовано митної комори чи прикоморка.

Рис.2. Броди через р. Дністер між Кузьмінім та Кам'янкою на карті 1800 р.

Рис.3. Дорога з Кам'янки на брід через Дністер (на захід) на карті 1825 р.

з півночі на південь, що зумовило меридіональну орієнтацію її ринкової площі. Неконтрольований шлях до бродів через Дністер з'явився, вочевидь, в період занепаду та спустошення Брацлавщини після турецької окупації Поділля. Тоді ж Кам'янка втратила міський статус і фортифікації. Припускаємо, що у цей період з'являється майбутня вулиця Рашківська (нині – Пролетарська), яка була спряженням існуючих доріг на південь та на дністровські броди (на захід). Користуватися нею могли мешканці Кам'янки та подністровських сіл між Рашковом та Кам'янкою. Формування нової вулиці з часом зруйнувало західну частину історичного середмістя Кам'янки.

На карті 1844 р. показано добре збережено східне прясло приринкової забудови, фрагмент міських укріплень, частину західного прясла ринкової площі, та, що найбільш цікаво – мурований міст на південь від ринкової площі, розташований на її осі. Міст сполучається з гаданою лінією міських фортифікацій, якщо її продовжити на південь, що дозволяє встановити нам місце рову укріпленого середмістя. На півночі релікти міських укріплень зруйновані класицистичною регуляцією. За картою Боплана 1650 р., кам'янський замок розташований між середмістям та річкою Кам'янкою. Це місце показано на карті 1844 р. як садибні території у вигляді чотирикутника на пагорбі. Натомість брак джерел щодо вигляду замку та короткий час його існування (I пол. XVII), руйнація на момент 1844 р. робить його реконструкцію неможливою, але з певністю можна сказати, що замок був розташований за міськими укріпленнями, ймовірно, сполучався з містом через хвіртку. Вздовж цієї дороги до замку виникла вулиця Свічна. В цілому вигляд відтворених за картою 1844 р. укріплень відповідає традиційним принципам укріплень українських міст у русько-литовську добу XIV-поч. XVII ст., не містить в собі принципів регулярної ренесансової урбаністики.

*Рис.4. Реконструкція історичного планування укріпленого міста Кам'янки. Опрацювала Н. Рязанова.
Експлікація: 1. Укріплене середмістя з ринковою площею. 2. Замок. 3. Міст за картою 1844 р. 4. Втрачений
фрагмент міських укріплень станом на 1844 р. 5. Дорога на Рашків. 6. Позабрамна рогачка доріг на Кузьмин
та Мясковку. 7. Річка Кам'янка (Кам'яниця) – притока Дністра.*

Висновки

Таким чином, доведено, що карта Подільської губернії Фітінгофа є унікальним джерелом щодо вивчення історичних укріплених поселень регіону і дозволяє визначити основні характеристики історичних фортифікацій навіть тих міст, які є у більшій своїй мірі зруйновані і не відображені у масиві широковідомих історичних документів. У випадку Кам'янки

дослідження дало змогу локалізувати замок та укріплене середмістя, охарактеризувати тип укріплень, визначити стан збереження та причину їхнього руйнування. Віднайдено релікти оборонних споруд: західне прясло міських фортифікацій та кам'яний міст, перекинутий через колишній рів міських фортифікацій, з високою долею ймовірності віднайдено місце замку.

Бібліографія

Aftanazy, R., 1996. *Dzieje rezydencji na dawnych kresach Rzeczypospolitej. Cz. 2: Ziemia ruskie Korony. T. 10, Województwo bractawskie*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.

Bawr, F., 1771. *Carte de la Moldavie pour servir à l'histoire militaire de la guerre entre les Russes et les Turcs / Levée par l'Etat Major sous la direction de F. G. de Bawr*. Amsterdam.

Etomesto, 2021. *Подробная милитерная карта по границе России с Турциею 1800 года*. [online] Доступно: <http://www.etomesto.ru/map-krym_1800-militernaya/> [Дата звернення 01.11.2021]

Freemap, 2014a. *Карта Боплана* [online] Доступно: <<http://freemap.com.ua/karty-ukrainy/karta-boplana>> [Дата звернення 01.11.2021]

Freemap, 2014b. *Карта Риччи Занони квадрат 23* [online] Доступно: <<http://freemap.com.ua/karty-ukrainy/podborka-polskix-kart/karta-richchi-zanoni-kvadrat-23>> [Дата звернення 01.11.2021]

Jabłonowski, A., 1897. *Źródła dziejowe. T.XXII. Ziemia ruskie. Ukraina (Kijów - Braclaw). Dz. III*. Warszawa: Jan Cotta.

Przyłęcki, S., 1842. *Pamiętniki o Koniecpolskich: Przyczynek do dziejów polskich XVII w.* Lwow.

Балицкая, М. Е., 2008. *Жемчужина Приднестровья: История Каменки и окружающих её сёл в документах, воспоминаниях и легендах. Книга 1-я*. Тирасполь.

Берковський, В.Г., 2009. МІТНА КОМОРА. У: Смолій, В., та інші, ред. *Енциклопедія історії України*: Т. 6: Ла-Мі. Інститут історії України. - Київ: Наукова думка".

Генерал-лейтенат Тучков, 1847а. Отчет Генерального Штаба Полковника Болотова о поездке его, по Высочайшему повелению, для обозрения геодезических и топографических работ за границею, в 1845 году. В: *Записки военно-топографического депо*, Ч.12. Санкт-Петербург: В военной типографии.

Генерал-лейтенат Тучков, 1847б. Отчет о геодезических работах, произведенных под ведением военно-топографического депо и о знатиях разных частей онаго в 18446 году. В: *Записки военно-топографического депо*, Ч.11. Санкт-Петербург: В военной типографии.

Генерал-лейтенат Тучков, 1849а. Измерение поверительного основания близ города Старокопстантинова. В: *Записки военно-топографического депо*, Ч.12. Санкт-Петербург: В военной типографии.

Генерал-лейтенат Тучков, 1849б. Список, содержащий в алфавитном порядке географические широты и долготы точек второклассных и третьеклассных треугольников от (4252-го) до (5667-го). В: *Записки военно-топографического депо*, Ч.12. Санкт-Петербург: В военной типографии.

ДАКО, 1918. План м. Каменка Ольгопольского уезда Подольской губернии. Ф.480, оп.1, спр. 80.

Копилов, С.А. та Задорожнюк, А.Б., 2011. *Описи Подільської губернії кінця XVIII – початку XIX ст.* Кам'янець-Подільський: Аксіома.

Кривенко, В.А. и др., 2009. *География каменского района ПМР: монография*. Тирасполь.

Крикун, М., 2012. *Воєводства Правобережної України у XVI-XVIII століттях: Статті і матеріали*. Львів 2012.

Петришин, Г. П., 2006. *Карта Ф. фон Міра" (1779-1782рр.) як джерело до містознавства Галичини*. Львів: Видавництво Національного ун-ту "Львівська політехніка".

Петрова, І. В., 2013. Історія проведення топографічних зйомок та триангуляційних робіт у Подільській, Київській та Волинській губерніях (перша половина XIX ст.). *Гуманітарний журнал*, 3, С.11-19.

РДАДА, 1825. *Подробная карта Подольской губернии, составленная при штабе 2-й армии в Тульчине штабс-капитаном Менде. М: 1 верста в дм. Ф. 846, оп. 16, спр. 21409.*

РДВІА, 1847. Военно-топографическая съемка Подольской губернии в масштабе 200 саж Ф. 386 оп 1, спр 4545.

Рычков, С.Ю., 2006. Депо карт и квартирмейстерская часть накануне Отечественной войны 1812 года. *Военно-исторический журнал*, 4. С.35-39.

Сосса Р. І. та Мусієнко А.В., 2018. Друге (Францисканське) знімання як важливий етап топографічного картографування Галичини та Буковини. *GeoTerrace-2018: тези доп. всеукр. наук.-практ. конф. (м. Львів, 13–15 груд. 2018р.)* Львів, С.134–137.

Перелік скорочень

ДАКО – державний архів Київської області

РДАДА – Російський державний архів давніх актів

РДВІА – Російський державний військово-історичний архів

References

Aftanazy, R., 1996. Dzieje rezydencji na dawnych kresach Rzeczypospolitej. Cz. 2: Ziemia ruskie Korony. T. 10, Województwo bractwskie. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.

Bawr, F., 1771. Carte de la Moldavie pour servir à l'histoire militaire de la guerre entre les Russes et les Turcs / Levée par l'Etat Major sous la direction de F. G. de Bawr. Amsterdam.

Etomesto, 2021. Podrobnaya my`ly`ternaya karta po grany`ce Rossy`y` s Turcy`eyu 1800 goda. [online] Available at: <http://www.etomesto.ru/map-krym_1800-militermaya/> [Accessed 01.11.2021] [in Russian]

Freemap, 2014a. Karta Boplana [online] Available at: <<http://freemap.com.ua/karty-ukrainy/karta-boplana>> [Accessed 01.11.2021] [in Russian]

Freemap, 2014b. Karta Ry`chchy` Zonony` kvadrat 23 [online] Available at: <<http://freemap.com.ua/karty-ukrainy/podborka-polskix-kart/karta-richchi-zononi-kvadrat-23>> [Accessed 01.11.2021] [in Russian]

Baly`czkaya, M. E., 2008. Zhemchuzhy`na Pry`dnestrov`ya: Y`story`ya Kamenky` y` okruzhayushhy`x eë sël v dokumentax, vospomy`nany`yax y` legendax. Kny`ga 1-ya. Ty`raspol`. [in Russian]

Berkovs`ky`j, V.G., 2009. MY`TNA KOMORA. U: Smolij, V., ta inshi, red. Ency`klopediya istoriyi Ukrayiny`: T. 6: La-Mi. Insty`tut istoriyi Ukrayiny`. - Ky`yiv: Naukova dumka". [in Ukrainian]

General-lejtenat Tuchkov, 1847a. Otchet General`nogo Shtaba Polkovny`ka Bolotova o poezdke ego, po Visochajshemu poveleny`yu, dlya obozreny`ya geodezy`chesky`x y`

topografy`chesky` rabot za grany`ceyu, v 1845 godu. V: Zapy`sky` voenno-topografy`cheskogo depo, Ch.12. Sankt-Peterburg: V voennoj ty`pografy`y`. [in Russian]

General-lejtenat Tuchkov, 1847b. Otchet o geodezy`chesky`x rabotax, proy`zvedennix pod vedeny`em voenno-topografy`cheskogo depo y` o znaty`yany`x razny`x chastej onago v 18446 godu. V: Zapy`sky` voenno-topografy`cheskogo depo, Ch.11. Sankt-Peterburg: V voennoj ty`pografy`y`. [in Russian]

General-lejtenat Tuchkov, 1849a. Y`zmereny`e povery`tel`nogo osnovany`ya bly`z goroda Starokonstanty`nova. V: Zapy`sky` voenno-topografy`cheskogo depo, Ch.12. Sankt-Peterburg: V voennoj ty`pografy`y`. [in Russian]

General-lejtenat Tuchkov, 1849b. Spy`sok, sodержashhy`j v alfavy`tnom poryadke geografy`chesky`e shy`roty y` dolgoty toчек вторoklassnyx y` tret`eklassnyx treugol`ny`kov ot (4252-go) do (5667-go). V: Zapy`sky` voenno-topografy`cheskogo depo, Ch.12. Sankt-Peterburg: V voennoj ty`pografy`y`. [in Russian]

DAKO, 1918. Plan m. Kamenka Ol`gopol`skogo uezda Podol`skoj guberny`y`. F.480, op.1, spr. 80. [in Russian]

Kopy`lov, S.A. ta Zadorozhnyuk, A.B., 2011. Opy`sy` Podil`s`koyi guberniyi kincyа XVIII – pochatku XIX st. Kam`yanecz`-Podil`s`ky`j: Aksioma. [in Ukrainian]

Kry`venko, V.A. y` dr., 2009. Geografy`ya kamenskogo rajona PMR: monografy`ya. Ty`raspol`. [in Russian]

Kry`kun, M., 2012. Voyevodstva Pravoberezhnoyi Ukrayiny` u XVI-XVIII stolittiyax: Statti i materialy`. L`viv 2012. [in Ukrainian]

Petry`shy`n, G. P., 2006. Karta F. fon Mig`a" (1779-1782rr.) yak dzherelo do mistoznavstva Galy`chy`ny`. L`viv: Vy`davny`cztvo Nacional`nogo un-tu "L`vivs`ka politexnika". [in Ukrainian]

Petrova, I. V., 2013. Istoriya provedennya topografichny`x zjomok ta triangulyacijny`x robit u Podil`s`kij, Ky`yivs`kij ta Voly`ns`kij guberniyax (persha polovy`na XIX st.). Gumanitarny`j zhurnal, 3, S.11-19. [in Ukrainian]

RDADA, 1825. Podrobnaya karta Podol`skoj guberny`y`, sostavlenneya pry` shtabe 2-j army`y` v Tul`chy`ne shtabs-kapy`tanom Mende. M:1 versta v dm. F. 846, op. 16, spr. 21409. [in Russian]

RDVIA, 1847. Voенно-topografy`cheskaya s`emka Podol`skoj guberny`y` v masshtabe 200 sazhen F. 386 op 1, spr 4545. [in Russian]

Rychkov, S.Yu., 2006. Depo kart y` kvarty`rmejsterskaya chast` nakanune Otechestvennoj vojny 1812 goda. Voенно-y`story`chesky`j zhurnal, 4. S.35-39. [in Russian]

Sossa R. I. ta Musiyenko A.V., 2018. Druge (Francy`skans`ke) znimannya yak vazhly`vy`j etap topografichnogo kartografuvannya Galy`chy`ny` ta Bukovy`ny`. GeoTerrace-2018: tezy` dop. vseukr. nauk.-prakt. konf. (m. L`viv, 13–15 grud. 2018r.) L`viv, S.134–137. [in Ukrainian]

¹Natalia Riazanova, ²Illia Lytvynchuk, ³Oleh Rybchynskyi

Lviv Polytechnic National University, Lviv

¹Master student of the Department of Architecture and Restoration,

e-mail: nataliia.riazanova.marrp.2021@lpnu.ua

ORCID: 0000-0003-2572-7970

²PhD student of the Department of Architecture and Restoration

e-mail: illia.v.lytvynchuk@lpnu.ua

ORCID: 0000-0002-4635-060X

³Professor of the Department of Architecture and Restoration

e-mail: zoroleh@gmail.com

ORCID: 10000-0001-9936-6122

STUDIES OF THE FORTIFICATIONS OF THE TOWN OF KAMIANKA (DNISTROVA) ACCORDING TO THE lesser-KNOWN MAP OF THE PODILIS PROVINCE OF 1844 BY A. FITINGHOFF.

© Riazanova N., Lytvynchuk I., Rybchynskyi O., 2021

The authors for the first time put into scientific circulation an unique source of historical cartography - a military topographic map of the Podillia province in 1841-1847 by Major General A. Fittinghof (from the corps of military topographers of the Russian Empire). The map is unique source in that it reflects the condition of many Podilian settlements before the regulation and reconstruction of the 19th-20th centuries, which distorted the historical buildings, captures the relics of fortifications in towns and castles. The scale of the map is 200 soot. gives for us good opportunity to study in detail the historical planning of many fortified cities in Podillya, in particular those that are not reflected in other well-known cartographic sources. For such small trading towns as Kamianka (formerly Bratslav Palatinatum), only the Fittinghof's map can serve as a basis for hypothetical reconstructions. The authors note that due to the loss of Kamyanka urban status in the 18th century and its subsequent restoration in the 19th century, as in 1844 (the date of the sheet of map with Kamyanka) historical buildings of Kamyanka 16th-17th centuries had been partially lost. Instead, it is possible to hypothetically restore the outline of the city fortifications, to identify the gates and main roads and the location of the castle. It is assumed that the castle was located separately behind the historic fortified middletown and connected with it through a gate and a short road, which in the 19th century was named "Candle Street". The reason of the loss of part of the historic middletown with the fortification the use by residents of Kamianka and surrounding villages of the road to the fords across the Dniester to the Moldavian coast, which was not controlled by customs and outposts. Rashkivska Street appeared along this road, around which the Jewish shtetl began to be actively built and a new structure of the town center was formed. The identification of the city fortifications was made based on a fragment of the city wall and a brick bridge across the existing moat depicted on the map of 1844.

Keywords: Kamyanka Dnistrova, Wittgenstein, city fortifications, Fittinghof, historical cartography, Podillya.